ABDİ
(عبدى)
(ö. 1178/1764 [?])
Osmanlı tarihçisi.

Patrona İsyanı hakkında kaleme aldığı tarihiyle tanınan Abdi Efendi'nin hayatına dair bilgiler, daha çok kendi eserine dayanır. Bazı kaynaklara göre III. Ahmed'in mühürdarı oldu; 1753-1764 yılları arasında birkaç defa reîsülküttâblığa getirildi. Aynı zamanda şair olan Abdi'nin o devirde yaşamış birkaç Abdi'den hangisi olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Abdi Efendi'nin, *Târîh-i Sultan Mahmud Han İbn Sultan Mustafa Han* adını taşıyan, fakat daha çok *Abdi Târihi* adıyla bilinen kitabı monografik bir eser olup sadece Patrona ayaklanmasını, başlangıcından bastırılmasına kadar canlı bir şekilde anlatmaktadır. Bizzat devrin olayları içinde yaşamış bir kimsenin kaleminden çıkan bu eser, müellifinin şahsî müşahedelerini vermesi bakımından orijinal bir kaynaktır; aynı zamanda bu olay hakkında yazılmış Destârî Sâlih'in eserinde ve Sâmî Târihi'nde verilen bilgileri de tamamlar mahiyettedir. Ayrıca bu tarihte 1142 (1729-30) vak'aları arasında İran savaşlarıyla ilgili bilgiler de vardır.

Abdi Târihi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Esad Efendi, nr. 2153) kayıtlı nüshası, Faik Reşit Unat tarafından neşredilmiştir.

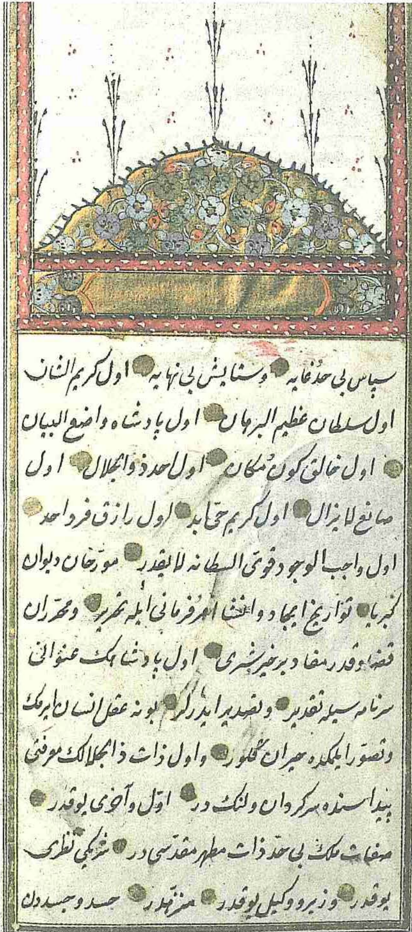
BİBLİYOGRAFYA :

[Abdi], *1730 Patrona İhtilâli Hakkında Bir Eser, Abdi Tarihi* (nşr. Faik Reşit Unat), Ankara 1943; *Destârî Sâlih Târihi* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1962; *Sicill-i Osmânî*, III, 410; *Osmanlı Müellifleri*, III, 106; *TA*, I, 32; F. Babinger, "ʿAbdī Efendī", *EI²* (Fr.), I, 99.

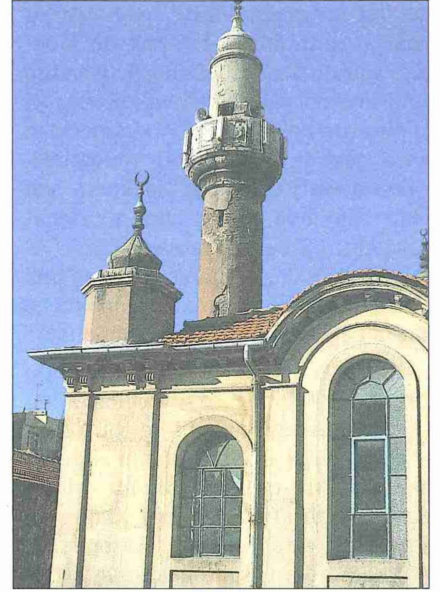

ABDÜLKADİR ÖZCAN

Abdi Târihi'nden bir sayfa (Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, 2153, 1ᵇ)

سپاس بی حد غایه وستایش بی نهایه اول کریم الشان
اول سلطان عظیم البرهان اول پادشاه واضح البیان
اول خالق کون ومکان اول احد ذو الجلال اول
صانع لایزال اول کریم حق تابد اول رازق فرد احد
اول واجب الوجود قوی السلطنه لایقدر مورخان دیوان
کبریا تواریخ ایجاد وانشاء امر فرمانی ایله تحریر ومحرران
قضا وقدر مفاد بر خیر شری اول پادشاهک عنوانی
سرنامه سیله تقدیر وتصدیر ایدرلر بونه عقل انسان ایرک
وتصور ایلمکده حیران قلورلر واول ذات ذو الجلالک معرفتی
پیدا اسنده سرگردان ولنگ در اول واحدی یوقدر
صفات ملک بی حد ذات مطهر مقدسی در شریکی نظیری
یوقدر وزیر ووکیل یوقدر منزهدر حسد وجسددن

Abdi Çelebi Camii

ABDİ ÇELEBİ CAMİİ
İstanbul'un Kocamustafapaşa semtinde, Sulumanastır yakınında bulunan XVI. yüzyıla ait cami.

Kanûnî Sultan Süleyman devrinde Çelebi Abdullah b. Abdurrahman tarafından 940'ta (1533-34) Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Çilingirler Mescidi, Yedim-İçtim Mescidi, Sankiyedim Mescidi ve Yenicami isimleri ile de bilinir. Kubbesi, dört pilpâye üzerinde yer alan kemerlere oturur. Minberi 1170'te (1756-57) Mahmud Ağa tarafından yenilenmiştir. Minaresi sağındadır. Yapı üzerinde, süsleme unsuru olarak görülen dört tane ağırlık kulesine benzer eleman bulunmaktadır. Köşedeki çeşme ile üstündeki mektebin Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa'nın hayratı olduğu bilinmektedir. Camiyi II. Abdülhamid devrinde Serasker Rıza Paşa ihya ettirmiş, Balkan ve I. Dünya Savaşı sırasında harap olduktan sonra da Süedâ Hanım adlı bir kişi tarafından tekrar onartılmıştır. Bu sürekli değişiklikler, yapıdaki Mimar Sinan üslûbunu büyük ölçüde kaybettirmiştir. Toprakla doldurulmuş bir seki üzerine inşa edilen yapının bir süre de ahır olarak kullanıldığı bilinmektedir. Mihrap çevresinde yer alan çinilerden yalnız mihrap üstündeki kitâbeli olanlar orijinaldir. Mihraptaki "kıble âyeti"nin etrafını çevreleyen çini üzerine yazılmış besmele ve İhlâs, Kâmil Akdik hattıdır. Kubbe göbeğinde ise İsmail Hakkı Altunbezer'in bir celî istifi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, İstanbul 1281, I, 77; Nakkaş Sâî Mustafa Çelebi, *Tezkiretü'l-ebniye*, Mensur kısım, Bâb-ı Sânî, nr. 50 (nşr. Rıfkı Melül Meriç, *Mimar Sinan Hayatı, Eseri, I, Mimar Sinan'ın Hayatına, Eserlerine Dair Metinler*, Ankara 1965, s. 92); Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 41-42; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 252, 269, 315; R. Ekrem Koçu, "Abdi Çelebi Camii", *İst. A*, I, 24; Oktay Aslanapa, "Sinan", *İA*, X, 659.

ÖZKAN ERTUĞRUL

ABDÎ EFENDİ, Basmacı
(1787-1851)
Türk bestekârı ve icracısı.

İstanbul'da Davutpaşa'da doğdu. Babası Kadı Halil Efendi'dir. Düzenli bir tahsil yapma imkânı bulamadı. Sekiz yaşında iken babasını kaybetti. Tanıdıklarının yardımıyla Kapalıçarşı'da yemeni basmacılarından birinin yanına çırak olarak girdi. Burada on yıl kadar çalıştı.

On yedi-on sekiz yaşlarında iken, bir rivayete göre tebdîl-i kıyâfet gezen III. Selim'in dikkatini çekmiş ve 1805'te Enderun'a alınmıştır. Mûsikideki temel bilgileri meşkhanede gördüğü derslerden elde etti. III. Selim'in vefatı üzerine II. Mahmud'un tahta geçtiği yıl (1807), saray müezzini olarak tayin edildi. Bir

müddet sonra musâhib*-i şehriyârîler arasına girdi. Mızıka-i Hümâyun Mektebi kurulunca müezzinliğe ilâveten kendisine hocalık görevi verildi. Beş yıl bu görevde kaldı. Sultan Abdülmecid'in tahta geçtiği sene (1839), müezzinlik görevi devam ediyordu. Hayatının son yılları hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. 15 Cemâziyelevvel 1267 (18 Mart 1851) Cuma günü Kabataş'taki evinde altmış dört yaşında iken öldü ve Maçka'daki Şeyh Mezarlığı'na gömüldü.

Abdi Efendi'nin en meşhur olduğu dönem, II. Mahmud ve Abdülmecid devirleri olmuştur. Tabii bir ses güzelliğine sahip bulunan Abdi Efendi'nin bestekârlıkta da başarılı olduğu, mûsiki otoriteleri tarafından kabul edilmiştir. Mezar taşı kitâbesindeki "Sâzendebaşı" ifadesinden sâzendelik yaptığı düşünülebilirse de bu görüşü teyit eden herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Çeşitli güfte mecmualarında birçok eserine tesadüf edilen Abdi Efendi'nin üçü beste ve onu şarkı olmak üzere on üç eserinin notası günümüze kadar ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tayyarzâde, *Târih,* İstanbul 1293, III, 79, 192; S. Ezgi, *Türk Musikisi,* II, 92-93, 104-105; İbnülemin, *Hoş Sadâ,* s. 15-18; Tarık Kip, *TSM Sözlü Eserler Repertuvarı,* Ankara 1979, s. 4, 51, 151, 165, 206, 271; Öztuna, *TMA,* I, 1-2.

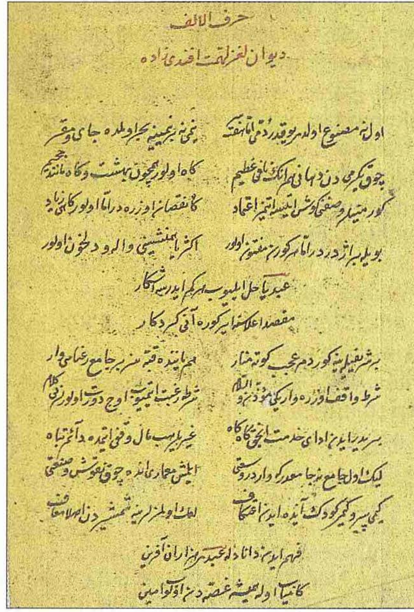
 NURİ ÖZCAN

ABDÎ, Himmetzâde

(ö. 1122/1710)

Vâiz, mutasavvıf-şair ve mûsikişinas.

Şeyh Abdullah Efendi adıyla da bilinir. Bayrâmiyye tarikatı şeyhlerinden Himmet Efendi'nin oğludur. 1050'de (1640) İstanbul'da doğdu ve tahsilini orada yaptı. Bilhassa tefsir ve hadis ilimlerinde kendisini yetiştirdi. Bu arada Bayrâmiyye tarikatına intisap ederek babasına mürid oldu. 1669'da Kasımpaşa Camii'ne, on yıl sonra da Fatih civarındaki Halil Paşa Camii'ne vâiz oldu. Şehremini Yenibahçe'deki Defterdar İbrâhim Efendi Tekkesi şeyhi olan babasının 1684 yılında vefatı üzerine, adı geçen tekkeye şeyh tayin edildi. 1688'de hacca gitti. Dönüşünde Sultan Selim Camii cuma vâizliğine tayin edilince selâtin camii kürsü şeyhleri silsilesine girmiş oldu. 1694'te Fatih Camii vâizliğine nakledildi. Bu vazifede iken

حرف الالف

Abdi, *Dîvân-ı Lugaz* (Topkapı Sarayı Ktp. Hazine 1050, 206ᵇ)

Sultan II. Mustafa'nın Avusturya seferine (1697) ordu vâizi olarak katıldı. Hayatının son yıllarında Beyazıt ve Süleymaniye camileri vâizliklerinde bulunan Abdi, 26 Şevval 1122'de (18 Aralık 1710) vefat etti. Üsküdar'daki Bezcizâde Tekkesi'nde babasının yanına gömüldü. Abdüssamed ve Abdüşşekûr adlı iki oğlu devrin tanınmış şairlerindendir. Abdüssamed babasının ölümü üzerine tekkeye şeyh tayin edildi.

Tasavvufî şiirleri mürettep bir divanda (bk. İÜ Ktp., TY 5537/6) toplanan Himmetzâde, bu şiirlerinde Abdî, Derviş Abdullah, Abdullah, Hz. Peygamber'in hayatını konu alan *Gencîne-i İ'câz* isimli mesnevisinde ise (bk. İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., El Yazmaları, nr. 228) Himmetzâde mahlaslarını kullanmıştır. Ayrıca lugazlardan meydana gelen *Dîvân-ı Lugaz* isimli bir risâlesi de vardır (bk. Topkapı sarayı Müzesi Ktp., Hazine, nr. 1050, 206ᵇ-212ᵇ). Latîfî, Mehmed Tâhir, Hammer, İbnülemin gibi bazı müellifler, Abdi'nin bir şuarâ tezkiresi yazdığını kaydediyorlarsa da bu esere henüz rastlanmamıştır. Abdi, ayrıca hat ve mûsiki ile de meşgul olmuş ve bu konularda da eserler vermiştir. Hat sanatının ustalarından Hâfız Osman'dan icâzet almış, sülüs ve nesih yazıda üstat derecesine erişmiştir. Onun dinî mahiyette pek çok eser bestelediği çeşitli el yazması güfte mecmualarında zikredilmektedir. Ancak bu eserlerden hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyhî, *Vekāyiu'l-fuzalâ',* Millet Ktp., Ali Emîrî, T, nr. 731, s. 505-507; Sâlim, *Tezkire,* Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3872, s. 463-464; Suyolcuzâde Mehmed Necîb, *Devhatü'l-küttâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1942, s. 142; Safâyî, *Tezkire,* Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2549, vr. 231ᵇ-233ᵃ; Hasîb-i Üsküdârî, *Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye,* Millet Ktp., Ali Emîrî, T, nr. 620, vr. 21ᵃ; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtîn,* Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1375, vr. 17ᵇ; Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1928, s. 286-287; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme,* Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî Kitapları, nr. 1098, vr. 21ᵃ; *Osmanlı Müellifleri,* II, 313; S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri,* İstanbul, ts., I, 172-176; a.mlf., *Antoloji,* İstanbul 1942, I, 126-127; Uşşâkīzâde, *Zeyl-i Şakāik* (nşr. H. J. Kissling), Wiesbaden 1965, s. 562; Tahir Olgun, "Abdî", *İTA,* II, 209.

 NURİ ÖZCAN

ABDİ PAŞA, Abdurrahman

(bk. ABDURRAHMAN ABDİ PAŞA).

ABDİ PAŞA, Nişancı

(ö. 1103/1692)

Osmanlı devlet adamı ve tarihçi.

İstanbul'da Anadoluhisarı'nda dünyaya geldi. Asıl adı Abdurrahman'dır. Enderûn-ı Hümâyun'da eğitim gördü. *Vekāyi'nâme*'sinde verdiği bilgilere göre, 27 Ekim 1648'de Sarây-ı Hümâyun'da Büyük Oda'da görev aldı. 1650'de Seferli Koğuşu'na geçti. 1659'da da Has Oda'ya nakledildi. 1665'te kendisine "tuğra çekme" yetkisi verildi. 1668'de sır kâtibi olan Abdi Paşa, 28 Temmuz 1669'da vezâret rütbesi ile nişancılık mansıbına tayin edilmek sûretiyle saraydan çıktı. Nişancılık mansıbında uzun süre hizmet veren Abdi Paşa, ordunun Çehrin seferine hareketinde (15 Mart 1678) İstanbul kaymakamlığına getirildi. Bir yıl sonra da dördüncü vezirliğe terfi ettirildi. 1680 Ekiminde yeniden İstanbul kaymakamı oldu. Eylü 1682'de de ikinci vezir bulunduğu sırada Basra valiliğine tayin edildi. On yıl kadar çeşitli eyaletlerde valilik yaptıktan sonra ikinci defa Basra valiliğine, 1690'da da Kandiye muhafızlığına nakledildi. Buradan gönderildiği Sakız muhafızlığı görevinde iken vefat etti.

Abdi Paşa, oldukça başarılı geçen devlet hizmetleri dışında, edebî saha-